

CZU: 342.72./73 + 349.6

VIATA PRIVATĂ ȘI DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS

Ion COBÎȘENCO

Universitatea de Stat din Moldova

În trecut, puțin relevantă și controversată, calitatea mediului a devenit un aspect foarte important al drepturilor omului și, în prezent, din ce în ce mai mult un drept fundamental cu statut propriu și independent. Fiind un drept de ultimă generație, dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic s-a dovedit a fi cel mai rapid în evoluție din generația sa, în ceea ce privește garantarea și efectivitatea lui pe calea justiției. În acest sens, se poate observa și constituționalizarea lui la nivelul statelor în numai câteva decenii, favorizând dezvoltări corespunzătoare în plan regional și internațional. În același timp, apariția problemelor ecologice globale (efectul de seră, schimbările climatice, diminuarea stratului de ozon etc.) a contribuit la consolidarea statutului său de drept fundamental și de drept la supraviețuire al omenirii.

Cuvinte-cheie: *dreptul la viață privată, domiciliu, intimitate, dreptul la un mediu sănătos, protecție prin ricoșeu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la informare, obligații pozitive, obligații negative, reglementare internațională, Jurisprudența CtEDO, sănătate.*

THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT AND PRIVATE LIFE

In the past, a little relevant and controversial, the quality of the environment became a very important aspect of human rights and now it is an increasingly fundamental right with its own and independent status. As the last generation of law, the right to a healthy and ecologically balanced environment has proven to be the fastest-growing population of its generation in terms of its guarantee and effectiveness on the road of justice. In this regard, its constitutionalization at the State level can be seen in only a few decades, favoring appropriate regional and international development. At the same time, the emergence of global environmental problems (the greenhouse effect, climate change, ozone depletion, etc.) has helped to strengthen its fundamental and legal right to humanity's survival.

Keywords: *the right to private life, domicile, privacy, the right to a healthy environment, protection through ricochet, the European Convention on Human Rights, the right to information, positive obligations, negative obligations, international treaties, jurisprudence of the European Court of Human Rights, health.*

Introducere

„Fiecare membru al Consiliului Europei trebuie să accepte principiile statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului”, se prevede în art.3 al Statutului Consiliului Europei, organizație interguvernamentală regională creată la 5 mai 1949 de 10 state din Europa Occidentală (Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda și Suedia) interesate în protejarea drepturilor omului, a democrației pluraliste și a supremației dreptului. Izvorul juridic al sistemului drepturilor omului al Consiliului Europei se regăsește în două tratate, și anume: în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, intrată în vigoare în septembrie 1953, document prin care se iau primele măsuri în vederea asigurării garantării unora dintre drepturile enumerate în Declarația Universală a Drepturilor Omului (decembrie 1948) și în Carta Socială Europeană, document elaborat la Torino, la 18 octombrie 1961 și intrat în vigoare la 26 februarie 1965, care reprezintă un ansamblu de drepturi fundamentale în domeniul muncii, angajării, relațiilor sociale și securității sociale.

Obiectul de reglementare al Convenției Europene a Drepturilor Omului este reprezentat de drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De asemenea, se consideră că Convenția integrează pe deplin în conținutul său drepturile omului în sfera dreptului pozitiv și, în același timp, pune bazele protecției europene a drepturilor omului, oferind indivizilor beneficiul unui control jurisdicțional al respectării drepturilor lor. Convenția, de la data intrării sale în vigoare și până în prezent, s-a dovedit a fi un instrument internațional eficace de apărare a drepturilor omului pe care ea însăși, dar și protocoalele sale adiționale adoptate ulterior, le reglementează, eficacitatea dispozițiilor sale constând atât în numărul și calitatea drepturilor omului protejate, care acoperă practic însăși existența și libertatea, viața socială și personală a individului, cât și în mecanismul jurisdicțional de control al respectării acestor drepturi de către autoritățile naționale ale statelor contractante. În lucrarea de față ne vom referi la unul dintre drepturile garantate, deși indirect, în Convenție,

și anume – dreptul la un mediu sănătos. Acesta este considerat de o parte a literaturii juridice de specialitate ca făcând parte din a treia generație de drepturi ale omului, numite drepturi de solidaritate, alături de dreptul la pace, dreptul la dezvoltare etc., care, însă, nu se bucură de o consacrare expresă în Convenție. Ținând cont de importanța acestui drept, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la tehnica „*protecției prin ricoșeu*”, care a permis extinderea protecției unor drepturi garantate de Convenție la drepturi care nu sunt prevăzute de aceasta. Astfel, printr-o interpretare extensivă a domeniului de aplicare a unor drepturi prevăzute expres de Convenție, dreptul la un mediu sănătos a fost alăturat dreptului la viață privată, fiind considerat o componentă a acestui drept, în acest fel ajungându-se la protejarea indirectă a dreptului la mediu. În continuare, ne propunem să analizăm evoluția acestui drept, atât în ceea ce privește consacrarea sa în instrumentele juridice naționale și internaționale, cât și consacrarea jurisprudențială în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului.

Rezultate și discuții

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția) nu include în articolele sau în Protocoalele sale sintagma „*mediu înconjurător*” sau „*drept la un mediu sănătos*”. Însă, privind în urmă, la momentul adopțării Convenției (Roma, 1950), problemele mediului nu reprezentau o preocupare însemnată, întrucât dezvoltarea industrială nu ridica probleme grave în acest domeniu. În aceste condiții, s-ar putea considera că dreptul la mediu nu ar face parte din categoria drepturilor și libertăților pe care Convenția le garantează [1]. Conform teoreticienilor [2], Convenția a luat naștere drept urmare a atrocităților comise în timpul celui de-al doilea război mondial, în încercarea de a asigura demnitatea omului și de a fundamenta o adevărată Cartă Constituțională a Europei, în conținutul ei urmând a fi formulate drepturi individuale pentru a proteja integritatea fizică și morală a omului și libertatea sa. Considerente din care redactorii Convenției nu erau preocupați la momentul respectiv de mediul înconjurător. Interesul pentru problemele de mediu a apărut mult mai târziu, în anul 1972, în cadrul primei Conferințe Mondiale a Națiunilor Unite organizate la Stockholm. Aceasta a fost prima conferință mondială în domeniul protecției mediului, la care au participat delegați din 114 state. După cum se știe [3], cel mai important document adoptat în cadrul Conferinței este „*Declarația asupra mediului înconjurător*”, în cuprinsul căreia s-a stabilit un număr de 26 de principii privind drepturile și obligațiile statelor în acest domeniu și mijloacele de dezvoltare a cooperării internaționale. Importanța documentului constă în faptul că pentru prima dată se afirmă explicit legătura dintre protecția mediului și drepturile omului. Astfel, Principiul 1 al documentului precizează că „*omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate îi permite să trăiască în mod demn și în prosperitate. El are datoria sacră de a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile prezente și viitoare (...)*” [4].

Însă, așa cum am afirmat mai sus, documentul stabilește o legătură între drepturile omului și protecția mediului, calitatea acestuia din urmă fiind un factor esențial pentru asigurarea unor condiții de viață satisfăcătoare, dar, cu toate acestea, nu recunoaște în mod direct un drept la mediu. Un alt element de noutate este că prin acest document s-au pus bazele dezvoltării dreptului internațional al mediului. După două decenii de la prima Conferință mondială în domeniul protecției mediului, în pofida rezultatelor înregistrate în planul colaborării internaționale, mediul planetei a continuat să se deterioreze într-o manieră generală [5], fiind necesară o nouă măsură, și anume: cea de-a doua Conferință a Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare, organizată la Rio de Janeiro în anul 1992. Chiar dacă prin Declarația de la Rio nu s-a realizat niciun progres în ceea ce privește recunoașterea dreptului material la un mediu sănătos, documentul prezintă importanță, deoarece în dispozițiile sale consacră o serie de drepturi ce sunt considerate drepturi procedurale derivate din dreptul material la mediu: dreptul de a avea acces la informațiile privind mediul, participarea publicului la procesul decizional și accesul la justiție în materie de mediu [6]. Primul instrument juridic internațional care consacră explicit dreptul la mediu a fost adoptat în cadrul Conferinței Organizației Unității Africane sub denumirea de „*Carta Africană a Drepturilor Omului și ale Popoarelor*”, un document regional, care în art.24 prevede că „*toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil dezvoltării lor*” [7]. Documentul este cu atât mai important cu cât provine din partea unei structuri de cooperare aparținând țărilor lumii a treia care, din cauza dificultăților economico-sociale, nu acordă un loc prioritar preocupărilor ecologice. Continuând linia regională a adopțării unor instrumente juridice care consacră dreptul la mediu, ne oprim atenția asupra „*Protocolului adițional*” al Convenției Americane a Drepturilor Omului, adoptat la San Salvador la 17 noiembrie 1998, privind drepturile economice, sociale și culturale, care în art.11 alin.(1) recunoaște dreptul la un mediu sănătos, precizând că „*fiecare are dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și*

de a beneficia de serviciile publice esențiale", dar și obligația statelor de a „promova protecția, prezervarea și ameliorarea mediului” [8]. Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, semnată la Aarhus, la 25 iunie 1998, prezintă o contribuție deosebită la afirmarea justiabilității dreptului la un mediu sănătos la nivel european, având o importanță deosebită, dat fiind că recunoaște chiar în preambul „că orice persoană are dreptul să trăiască într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării sale (...)” și consideră că „pentru a fi capabil să mențină acest drept (...) cetățenii trebuie să aibă acces la informație, să fie îndreptățiți de a participa la luarea deciziei și să poată avea acces la justiție în probleme de mediu (...)” [9]. Totodată, menționează că un acces mai bun la informație contribuie la conștientizarea publicului asupra problemelor de mediu. În ceea ce privește sfera de cuprindere a justiabilității dreptului la un mediu sănătos, în conținutul Convenției, mai exact în articolul 9 (Accesul la justiție), sunt prevăzute trei situații: accesul la justiție pentru asigurarea procedurală a accesului la informație, accesul la justiție pentru garantarea participării publicului la decizia de mediu și accesul la procedurile administrative sau juridice pentru a contesta actele sau omisiunile persoanelor private și ale autorităților publice, care contravin prevederilor legislației naționale referitoare la mediu. Deoarece ulterior primei Conferințe ONU, care a avut loc la Stockholm în anul 1972, garantarea procedurală a dreptului la un mediu sănătos și recunoașterea acestuia ca drept de sine stătător au pătruns în tradițiile constituționale comune, de la acel moment toate constituțiile europene care au suferit revizuri sau care au fost înlocuite inserând prevederi referitoare la acest drept considerat de nouă generație, considerăm de o importanță maximă și prevederile comunitare ale Tratatului de la Maastrich. Acesta prevede că „Uniunea recunoaște drepturile fundamentale ale omului, așa cum sunt ele garantate de Convenția Europeană de la Roma (1950) și cum rezultă din tradițiile constituționale, comune ale statelor membre, precum și din principiile generale ale dreptului comunitar” [10], recunoscând, pe cale de trimitere indirectă, dreptul fundamental la mediu în cadrul drepturilor omului recunoscute și garantate la nivelul ordinii juridice comunitare [11]. Drept concluzie la cele prezentate mai sus, suntem de acord cu autorii care susțin că, în virtutea faptului că nu există un document cu caracter juridic la nivel european sau comunitar care să consacre și să garanteze un drept fundamental la mediu, acestuia i se conferă statutul de componentă esențială a tradițiilor constituționale ale statelor europene.

Garantarea dreptului la mediu prin art.8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului

• Conținutul dreptului la mediu

Deoarece în dispozițiile niciunui dintre instrumentele juridice dreptului la mediu nu i s-a precizat conținutul, considerăm că trebuie să ne oprim atenția asupra Proiectului de Declarație internațională a drepturilor omului și mediului, adoptat la Geneva (1994), care cuprinde precizări importante cu privire la conținutul dreptului fundamental la un mediu sănătos. Potrivit doctrinei, documentul are la bază principiile celor mai importante acte internaționale privind drepturile omului, dar și cele din Declarația de la Stockholm (1972), din Declarația de la Rio (1992) și din Agenda 21. Conform Declarației, aceasta reafirmă dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos, accentuează legătura acestuia cu alte drepturi fundamentale și afirmă că dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos presupune în principiu:

- dreptul de a trăi într-un mediu nepoluat, nedegradat de activități care pot afecta mediul;
- bunăstarea oamenilor și dezvoltarea durabilă;
- dreptul la cel mai ridicat nivel de sănătate, neafectat de degradarea mediului;
- accesul la resursele de apă și hrană adecvate;
- dreptul la un mediu de muncă sănătos;
- dreptul la condiții de locuit, de folosire a terenurilor și la condiții de viață într-un mediu sănătos;
- dreptul de a nu fi expropriați ca urmare a desfășurării activităților de mediu, cu excepția cazurilor justificate;
- dreptul la asistență în caz de catastrofe naturale și produse de om;
- dreptul de a beneficia de folosința durabilă a naturii și a resurselor acesteia;
- dreptul la conservarea elementelor reprezentative ale naturii.

Dreptul la un mediu sănătos presupune și îndeplinirea unor obligații în vederea protecției mediului. Deoarece drepturile fundamentale formează conținutul raporturilor dintre persoane fizice și stat, înseamnă că obligațiile corelative acestor drepturi revin statului care le recunoaște și le garantează. În acest sens, este prevăzută obligația generală a statelor de a lua măsurile legale, administrative și orice alte măsuri necesare pentru implementarea dreptului la un mediu sănătos. Măsurile în discuție trebuie să aibă ca scop prevenirea

degradării mediului, stabilirea remediilor necesare și reglementarea folosirii durabile a resurselor naturale [12]. De asemenea, în conținutul acestui drept este evidentă o dimensiune individuală care implică dreptul fiecărui individ la prevenirea poluării, încetarea activității care produce o poluare și repararea pagubei suferite prin această poluare, dar și o dimensiune colectivă, care implică obligația statelor de a coopera în vederea prevenirii și combaterii poluării, protejării mediului natural, la nivel regional și internațional. În ceea ce privește natura obligațiilor impuse statelor de art.8 din Convenție, aceasta prevede, în primul rând, obligații negative din partea autorităților statale, și anume – de a nu face ceva de natură a stânjeni exercițiul lor de către titularii cărora le sunt recunoscute și, în al doilea rând, obligații pozitive, inerente asigurării respectului efectiv al vieții private și familiale. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, sfera obligațiilor ce revin statelor în privința art.8 este deosebit de largă, de aceea în acest sens, cu titlu de exemplu, vom aminti patru cauze ce privesc obligații pozitive ce incumbă statul.

Prima cauză la care ne vom referi este *Moreno Gomez împotriva Spaniei* (2004). Reclamanta locuiește din anul 1970 într-un cartier rezidențial din Valencia. Din anul 1974 Consiliul Municipal Valencia a acordat autorizații pentru deschiderea de baruri, pub-uri și discoteci în vecinătatea cartierului în care locuiește reclamanta, creând însă dificultăți pentru locuitorii cartierului. Prima plângere a locuitorilor cartierului a fost legată de actele de vandalism și de zgomotul produse în aceste localuri. În anul 1983 Consiliul Municipal Valencia a luat hotărârea de a nu mai acorda autorizații pentru deschiderea de noi cluburi de noapte în zonă. Cu toate acestea, măsura nu a fost niciodată implementată, eliberându-se în continuare noi autorizații. În soluționarea cauzei, Curtea reține că depășirea nivelului maximum de zgomot în zonă a fost constatată de mai multe ori de serviciile municipale, astfel încât nu consideră necesar să pretindă unui locuitor al zonei să probeze ceea ce este deja cunoscut oficial de primărie. Ținând cont de intensitatea poluării sonore, dincolo de nivelul autorizat în timpul nopții, precum și de faptul că această stare a persistat timp de mai mulți ani, Curtea concluzionează că drepturilor protejate de art.8 li s-a adus o atingere. Administrația a adoptat măsuri generale, dar a tolerat nerespectarea regulilor pe care le-a impus, reclamanta suferind o atingere gravă adusă dreptului său la respectarea domiciliului, din cauza pasivității administrației față de zgomotele nocturne. Din acest motiv, Curtea consideră că statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a garanta dreptul reclamantei la respectarea domiciliului și a vieții private, prin urmare art.8 din Convenție a fost violat.

Cea de-a doua cauză este reprezentată de *Giacomelli împotriva Italiei* (2006). Reclamantul locuiește din 1950 lângă o fabrică ce are ca obiect de activitate depozitarea și tratamentul unor „deșeuri speciale”, calificate în diverse ocazii ca fiind fie toxice, fie netoxice. Fabrica și-a început activitatea în 1982. Din acel moment, reclamantul a solicitat de mai multe ori în instanță reanalizarea autorizației fabricii. Chiar ministerul de mediu a constatat în anul 2000 și în 2001 că funcționarea fabricii pune în pericol sănătatea celor care locuiesc în apropierea ei. Alte autorități competente au ajuns la aceleași concluzii. În decembrie 2002, consiliul local a mutat temporar familia reclamantului împreună cu alte familii până la finalizarea procesului în care era implicată fabrica. În anul 2003, la cererea reclamantului, instanța administrativă a hotărât că decizia prin care se redeschide activitatea fabricii este ilegală și trebuie anulată, totodată hotărând suspendarea temporară a activității fabricii. Cu toate acestea, hotărârea nu a fost niciodată implementată, iar în anul 2004 ministerul de mediu a emis o opinie favorabilă continuării activității fabricii, cu condiția ca aceasta să-și schimbe condițiile de funcționare sub controlul și supervizarea instanței. Însă, abia după 14 ani după ce fabrica și-a început activitatea și la 7 ani după ce aceasta a început să detoxifice deșeurile industriale, ministerul a solicitat un raport privind impactul activității fabricii asupra mediului. Drept urmare, Curtea consideră că autoritățile publice nu și-au respectat obligațiile impuse de legea internă și au ignorat hotărârile judecătorești care stabileau că activitatea fabricii este ilicită. De asemenea, Curtea afirmă că, chiar presupunând că din 2004 activitatea fabricii nu a mai fost periculoasă pentru viețile localnicilor, în anii de dinainte statul nu și-a respectat obligația de a le asigura acestora respectul vieții private și a celei familiale. Prin urmare, Curtea stabilește ca art.8 a fost violat.

În cauza *Ockan și alții împotriva Turciei* (2006) reclamanții, în număr de 315 persoane, locuiesc în districtul Bergama. În anul 1992 o societate comercială a obținut dreptul de a explora un zăcământ de aur din regiunea locuită de reclamanți. Această autorizație, valabilă timp de zece ani, permitea utilizarea unor tehnici de decopertare și a cianurilor pentru extragerea aurului. În 1994, pe baza unui studiu de impact asupra mediului, ministerul de resort a emis o autorizație de exploatare a minei. Reclamanții au cerut anularea acestei autorizații din cauza pericolului pe care îl prezintă utilizarea cianurilor în procesul tehnologic, a riscului de poluare

a pânzei freatică și distrugerii ecosistemului local. La 13 mai 1997, instanța supremă administrativă a casat sentințele anterioare prin care se respinsese acțiunea. Instanța a considerat că, din cauza poziției geografice a minei de aur și a caracteristicilor solului regiunii, autorizația de exploatare nu era conformă cu interesul general, prezentând riscuri pentru sănătate și mediu. Conformându-se acestei decizii, la 15 octombrie 1997 instanța de fond a anulat autorizația de exploatare. Această sentință a fost confirmată de instanța supremă la 1 aprilie 1998, iar la 27 februarie 1998 prefectura a ordonat închiderea minei. În octombrie 1999, la cererea prim-ministrului, Institutul de cercetări științifice și tehnice al Turciei a realizat un studiu de impact asupra uzului de cianuri în exploatarea minelor de aur, potrivit căruia riscurile luate în considerare de către instanțele care au analizat cazul au fost reduse la un nivel inferior limitelor acceptate. Pe baza acestui raport, ministerele de resort au prelungit de mai multe ori autorizațiile societății, iar la 13 aprilie 2001 societatea a început exploatarea minei. La 29 martie 2002, guvernul turc a adoptat o decizie de principiu, potrivit căreia societatea în cauză își poate continua activitatea, însă instanța supremă a dispus, la 23 iunie 2004, o suspendare a executării acestei decizii. Mina a fost închisă în august 2004. Însă, imediat după aceea societatea a prezentat un nou studiu de impact, căruia ministerul mediului i-a dat aviz favorabil. În soluționarea cauzei cu privire la conținutul autorizației de exploatare, Curtea nu vede niciun motiv pentru a lua o altă decizie decât cea a instanțelor turce, care au considerat că exploatarea minei prezintă riscuri majore pentru sănătatea reclamanților. În raport cu procesul decizional, Curtea observă că decizia de acordare a autorizației a fost precedată de o serie de anchete și studii, precum și de o reuniune destinată informării populației din zonă, care a avut acces la toate documentele pertinente. Cu toate acestea, Curtea constată că deși decizia instanței din 13 mai 1997 de anulare a autorizației a fost executorie cel târziu la data notificării sale către administrație, mina a fost închisă doar șase luni mai târziu. În ceea ce privește perioada ulterioară datei de 1 aprilie 1998, Curtea constată refuzul administrației de a se conforma deciziilor justiției, fără nicio motivare concretă și substanțială. În consecință, în pofida garanțiilor procedurale acordate reclamanților, concretizate în hotărârile judecătorești favorabile, guvernul a autorizat funcționarea minei în toată această perioadă, cu excepția unor scurte intervale de timp. De aceea, Curtea constată că statul turc a lipsit de orice efect util garanțiile procedurale recunoscute reclamanților pentru protejarea dreptului lor la viață privată. Prin urmare, Curtea stabilește că art.8 din Convenție a fost violat [13].

În cauza *Ledyayeva, Dobrokhotova, Zolotareva și Romashina împotriva Rusiei* (2006) reclamantele locuiesc într-un oraș rusesc în care se află un important centru siderurgic. Locuințele lor se află în interiorul zonei tampon din jurul combinatului siderurgic, unde concentrația de substanțe nocive depășește cu mult limitele maxime recomandate. Reclamantele au introdus în van o acțiune prin care solicitau relocarea lor în afara zonei tampon sau atribuirea unei sume de bani pentru a-și achiziționa o nouă locuință într-o zonă mai sigură. Soluționând cauza, Curtea amintește că prin hotărârea *Fadeieva împotriva Rusiei* (2005) a stabilit că funcționarea oțelăriei în cauză nu răspunde deloc normelor stabilite de legislația rusă în materia protecției mediului și a sănătății. În cauza din 2005, Curtea a concluzionat că, dată fiind gravitatea poluării la care sunt supuse persoanele ce locuiesc în zona combinatului siderurgic, statul avea obligația pozitivă fie de a muta aceste persoane în afara zonei periculoase, fie să asigure reducerea emisiilor poluante. În ceea ce privește cauza de față (2006), Curtea constată că statul nu a prezentat niciun argument nou care să conducă la o altă concluzie decât cea la care a ajuns Curtea în hotărârea *Fadeieva împotriva Rusiei*. De aceea, Curtea consideră că autoritățile ruse au eșuat în luarea unor măsuri necesare pentru protejarea dreptului la viață privată contra unor atingeri grave ale mediului înconjurător. Autoritățile nici nu au asigurat mutarea reclamantelor, nici nu le-au oferit o sumă de bani pentru a le permite să-și cumpere o altă locuință, nici nu au elaborat sau pus în practică vreo politică eficientă de natură să oblige proprietarii oțelăriei să reducă într-un interval de timp rezonabil emisiile poluante. Prin urmare, Curtea stabilește că art.8 a fost violat.

- **Titularii dreptului la mediu**

Potrivit literaturii de specialitate [14], la întrebarea „*Cine este titularul dreptului la un mediu sănătos?*” s-au dat două tipuri de răspunsuri, considerându-se, pe de-o parte, că acest drept nu poate să aparțină decât individului, titularul și unicul beneficiar al acestui drept fiind omul, iar, pe de altă parte, s-a susținut că natura (care include și omul) are dreptul de a fi ocrotită. Însă, sub aspect juridic, doar omul poate fi titularul dreptului la un mediu sănătos. O altă controversă s-a născut pe marginea discuției dacă dreptul la un mediu sănătos este un drept individual sau un drept colectiv, de solidaritate, precum dreptul la dezvoltare, dreptul la pace etc. Cu toate că nu putem contesta nici caracterul individual, nici caracterul colectiv al dreptului fundamental

la un mediu sănătos, suntem de acord cu părerea autorilor că acest drept, în condițiile create de problematica mediului de la sfârșitul secolului XX – de conștientizare în toate statele lumii a necesității vitale de a apăra mediul – tinde să se desprindă din categoria drepturilor de solidaritate, manifestându-se tot mai mult ca un drept subiectiv individual, recunoscut și garantat de lege.

- ***Dreptul individual la un mediu sănătos – o componentă a dreptului la viață privată***

Suntem de acord cu opinia autorilor [15] care afirmă că Convenția nu este un instrument imobil, în pofida faptului că a fost elaborată la sfârșitul anilor '40. Convenția este un instrument viu, care trebuie interpretat în lumina condițiilor de viață actuale. Ca o confirmare a celor enunțate anterior, vom arăta ce cuprinde sintagma „viață privată” în sensul art.8 al Convenției, așa cum acest text este interpretat de instanța de contencios european, și anume: dreptul persoanei la viață privată intimă, personală, dreptul acesteia la viață privată socială și dreptul persoanei la un mediu înconjurător sănătos. Cu toate acestea, țările membre ale Consiliului Europei nu au adoptat un protocol adițional la Convenție în care să fie prevăzut expres dreptul la mediu, așa cum s-a procedat cu alte drepturi care nu erau incluse în Convenție la momentul adoptării ei, și anume: dreptul la proprietate, dreptul la educație, dreptul la alegeri libere, dreptul de a nu fi judecat de două ori pentru aceeași faptă etc. Însă, ținând cont de importanța acestui drept, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la tehnica pretoriană a „*protecției prin ricoșeu*”, permițând protecția unor drepturi care nu sunt expres prevăzute de Convenție. Astfel, jurisprudența prin „*atracție*” de către și sub acoperirea semnificațiilor art.8 alin.(1), care recunoaște dreptul oricărei persoane la respectarea vieții sale private, familiale și a domiciliului său și ale art.6 alin.(1) care garantează dreptul la un proces echitabil, a ajuns la garantarea protecției mediului ca un drept individual sub trei aspecte principale: apartenența sa la conținutul dreptului garantat de art.8 alin.(1) din Convenție, existența unui drept la informare privind calitatea și pericolele pentru mediu și a unui drept la un proces echitabil în această privință.

- ***Consacrarea jurisprudențială a dreptului la un mediu sănătos***

În jurisprudența sa, CtEDO, pe lângă faptul că a recunoscut dreptul la un mediu sănătos prin interpretare extensivă a dreptului la respectarea vieții private, familiale și a domiciliului, a arătat că dreptul la un mediu de o anumită calitate poate ține de respectul bunurilor. Astfel, din punct de vedere cronologic, în privința dreptului material, problema a fost ridicată pentru prima dată în cadrul cauzei *Arrondelle împotriva Angliei* (1980). În fapt, reclamanta, proprietara unui pavilion situat la marginea pistelor de zbor și de aterizare ale aeroportului londonez Gatwick, în apropierea unei autostrăzi, s-a plâns de poluarea sonoră care încălca dreptul la respectarea vieții private, dar și dreptul la respectarea bunurilor, poluarea contribuind la diminuarea valorii de circulație a locuinței. În această cauză, Comisia a admis că plângerile suferite de reclamantă țineau de art.8 al Convenției și de art.1 din Protocolul nr.1 privitor la proprietate. În această cauză, decizia de admisibilitate se concentrază asupra situației particulare a reclamantei „a cărei proprietate se află atât de aproape de pista aeroportului, încât zgomotul avioanelor o supune, potrivit unui raport de inspecție din 1976, unui stres intolerabil. Zgomotul autostrăzii M23 agravează, se pare, această situație”.

În cauza *Baggs împotriva Angliei* (1985), reclamantul, Frederick William Baggs, care locuia cu familia sa într-o casă așezată în împrejurimile aeroportului londonez Heathrow, s-a plâns de poluarea sonoră provocată de extinderea pistelor aeroportului, fapt ce pune familia în cauză într-o situație insuportabilă, casa fiind situată într-un perimetru de 72,5 NNI (unitate de măsură pentru zgomot). Este de menționat faptul că, în cazul în care indicele depășește 60 NNI, administrația nu eliberează autorizații de construire. Însă, serviciul de urbanism i-a refuzat reclamantului cererea de a clasa proprietatea ca fiind de „uz comercial”, în scopul de a o putea vinde mai ușor și pentru a cumpăra apoi o altă proprietate într-o zonă mai liniștită. Plângerea a fost declarată admisibilă, Comisia apreciind că, potrivit unui raport oficial, situația pe care familia Baggs trebuie să o îndure era „cu adevărat deplorabilă și revoltătoare”. Continuând pe aceeași linie, în anul 1990 Curtea a admis în cauza *Powell și Rayner împotriva Angliei* că emanațiile sonore puternice generate de exploatarea unui aeroport în apropierea locuințelor reclamantilor pot afecta starea fizică a individului și, prin urmare, pot aduce atingere vieții private a acestuia. De asemenea, pot să priveze un individ de posibilitatea de a se bucura de confortul domiciliului său. Mai mult, Curtea a afirmat că zgomotul avioanelor a diminuat calitatea vieții private și confortul locuinței și a subliniat că poluarea sonoră produsă de avioane, foarte importantă din punctul de vedere al nivelului și frecvențelor, poate afecta considerabil valoarea bunurilor imobiliare sau chiar să le transforme în bunuri nevandabile, constituind în acest mod un fel de expropriere parțială.

Cauza prin care Curtea de la Strasbourg a făcut ca dreptul la un mediu sănătos să pătrundă, pe calea interpretării art.8 alin.(1), în câmpul de acțiune și de aplicare al Convenției a fost *Lopez-Ostra împotriva Spaniei* (1994). În acest caz, reclamanta Gregoria López Ostra, care locuia cu familia într-o casă așezată în vecinătatea unei stații de epurare a apelor și deșeurilor industriale, s-a plâns de mirosurile, zgomotele și gazele poluatoare provocate de acea stație de epurare. O astfel de poluare făcuse insuportabil mediul de viață al familiei sale și îi provocase ei și apropiaților săi serioase probleme de sănătate. În fața Curții, reclamanta se consideră victimă a unei violări a dreptului la respect pentru domiciliul său, care face imposibilă viața sa privată și de familie, precum și victimă a unui tratament degradant [16]. Soluționând cauza, Curtea a considerat că atingerile grave ale mediului pot afecta bunăstarea unei persoane și o pot lipsi de bucuria de a se folosi de domiciliul său, dăunând vieții sale private și de familie, fără ca prin aceasta să-i fie pusă în mare pericol sănătatea și că în toate cazurile trebuie avut în vedere echilibrul just ce trebuie menținut între interesele concurente ale persoanei și ale societății în ansamblu. Concluzia Curții în această cauză a fost că statul nu a reușit să mențină un echilibru just între interesul bunăstării comunității care reclamă înființarea unei stații de epurare și interesele persoanelor constând în dreptul de a se bucura de respect pentru domiciliu și pentru viața lor familială și privată. Prin distincția făcută în această cauză, între impactul condițiilor de mediu asupra sănătății umane și incidența lor asupra calității vieții, s-a interpretat noțiunea de viață privată ca una care presupune și un anumit confort, o bunăstare fără de care respectul dreptului la viață privată și la familie, domiciliu nu ar fi efectiv, ci doar fictiv și s-a recunoscut că dreptul garantat de art.8 alin.(1) din Convenție implică și dreptul de a trăi într-un mediu sănătos. De asemenea, Curtea a concluzionat că statul reclamat nu a știut să mențină un echilibru just între interesul bunăstării economice a orașului și folosirea efectivă de către petiționară a dreptului la respect pentru domiciliu și pentru viața sa privată și de familie. În continuare, Curtea admite că reclamanta a suferit anumite daune ca urmare a violării art.8, și anume: valoarea vechiului apartament a scăzut și mutarea a antrenat cheltuieli și inconveniențe. Importanța hotărârii rezultă și din faptul că statelor-părți la Convenție li se impune o obligație pozitivă – de a lua măsurile necesare destinate a asigura protecția efectivă a dreptului prevăzut la art.8 alin.(1) sub aspectul dreptului la un mediu sănătos, inclusiv contra acțiunilor negative ale terților. Suntem de acord cu doctrina care afirmă că în cadrul sistemului european de protecție judiciară a drepturilor omului, pentru a intra sub incidența garanțiilor Convenției, atingerile aduse mediului înconjurător și, prin urmare, drepturilor individuale ale omului trebuie să fie probate. Cu alte cuvinte, justițiabilii trebuie să fi furnizat măcar un început de dovadă cu privire la pretențiile pe care le invocă, fără de care ei nu s-ar putea „pretinde”, din punctul de vedere al Convenției, victime ale violării drepturilor și libertăților garantate prin acest text. În acest sens, ne oprim atenția asupra a trei cauze.

Prima cauză, *Tauira împotriva Franței* (1995), se referea la pretinse atingeri aduse mediului înconjurător provocate de reluarea experimentelor nucleare franceze în Pacific din anul 1995. Comisia a subliniat, între altele, că reclamanții nu furnizaseră niciun fel de document privind starea lor de sănătate. Drept urmare, nesustînându-și afirmațiile, nu se puteau pretinde victime ale vreunei încălcări a Convenției. Potrivit Comisiei, simpla invocare a riscurilor inerente utilizării energiei nucleare nu este suficientă pentru a permite reclamanților să se pretindă victime ale unei încălcări a Convenției, un număr semnificativ de activități umane fiind generatoare de riscuri. În același timp, reclamanții trebuie să poată susține, de o manieră argumentată și circumstanțială, că, în lipsa unor măsuri preventive suficiente luate de autorități, gradul de probabilitate a producerii unei pagube este suficient de ridicat pentru a putea fi considerat generator de violare a dreptului, sub condiția ca actul criticat să nu aibă repercusiuni prea îndepărtate în timp.

În cea de-a doua cauză, *Asselbourg împotriva Luxemburgului* (1999), se consideră că actuala Curte a confirmat acest mod de a privi chestiunea interesului de acțiune în justiție în ceea ce privește atingerile aduse mediului înconjurător. Astfel, reclamanții, 78 de persoane fizice și asociația Greenpeace, au susținut că punerea în funcțiune a unei oțelării le afectează calitatea vieții. Curtea a considerat că un potențial reclamant trebuie să prezinte indicii rezonabile și convingătoare privind probabilitatea producerii unei încălcări a drepturilor sale personale și că simple suspiciuni sau prezumții sunt insuficiente în această privință. Și în cazul de față s-a considerat că simpla invocare a riscurilor de poluare inerente producției oțelului pe bază de deșeuri metalice nu este suficientă pentru a permite reclamanților să se pretindă victime ale unei încălcări a Convenției. Trebuie ca ei să poată pretinde, de o manieră argumentată și circumstanțială, că, în lipsa unor măsuri preventive suficiente luate de autorități, gradul de probabilitate a producerii unei pagube este suficient de ridicat pentru a putea fi considerat producător al unei încălcări a drepturilor, sub condiția ca actul criticat să nu aibă repercusiuni prea îndepărtate în timp.

O altă cauză care atrage atenția este *Kyrtatos împotriva Greciei* (2003). Reclamanții au susținut că amenajările urbane situate în sud-estul unei insule grecești au condus la distrugerea mediului înconjurător în care ei trăiesc. Însă, Curtea a afirmat că, pentru a determina dacă o poluare a mediului poate afecta dreptul la viață privată a unei persoane, elementul determinant este acela de a ști dacă există vreun element nociv pentru sfera vieții private. În acest sens, o deteriorare generală a mediului nu este suficientă, întrucât nici art.8, nici o altă dispoziție din Convenție nu garantează o protecție generală a mediului. Deoarece reclamanții nu au prezentat niciun element care să probeze o astfel de deteriorare a vieții lor private ca urmare a afectării unei specii de animale, Curtea consideră că art.8 nu a fost violat.

Garantarea dreptului la mediu prin dreptul la informare privind riscurile de poluare și prin dreptul la un proces echitabil

În vederea asigurării unei protecții efective a dreptului la mediu, jurisprudența CtEDO a stabilit o serie de garanții ale dreptului la mediu, și anume: dreptul la informare privind riscurile de poluare și calitatea mediului și dreptul la un proces echitabil.

Consacrarea prin jurisprudența CtEDO a dreptului la informația de mediu ca o garanție procedurală a dreptului fundamental la un mediu sănătos este în deplină concordanță cu reglementarea acestei probleme prin Convenția de la Aarhus din 1998. Aceasta garantează dreptul de a avea acces la informație fără ca solicitantul să declare un anumit interes, precum și dreptul publicului de a fi informat de autoritățile publice asupra problemelor de mediu. Conform art.5 paragraful 1 lit.c) al Convenției de la Aarhus, „în cazul oricărei amenințări iminente a sănătății umane sau a mediului, cauzată de activitățile umane sau datorată unor cauze naturale, toate informațiile, care ar da publicului posibilitatea să ia măsuri de prevenire sau să amelioreze efectele negative provocate de acea amenințare și care sunt deținute de o autoritate publică, sunt diseminate imediat și fără nicio întârziere membrilor publicului, care pot fi afectați”.

Dreptul la informare, ca o garanție a dreptului la mediu, a fost invocat pentru prima dată în cauza *Guerra împotriva Italiei* (1998). În fapt, reclamanții locuiau într-un oraș situat la un kilometru de o fabrică implicată în producerea de substanțe chimice și care în 1988 fusese calificată ca prezentând un grad înalt de risc privind producerea de accidente prin activități industriale periculoase pentru mediu și pentru bunăstarea populației locale. Reclamanții susțineau că în procesul de producție fabrica emite substanțe toxice foarte periculoase și că acestea, datorită poziției geografice a fabricii, sunt adesea îndreptate spre orașul în care locuiesc, aceste aspecte fiind constatate și într-un raport întocmit de experți în domeniu în anul 1988. Acest caz privește în mod special neadoptarea de către aceste autorități a măsurilor de informare a populației asupra riscurilor survenite, precum și măsurile ce trebuiau luate în caz de accident major. Problema în speță era de a ști dacă reclamanții, prin prisma apartenenței lor la segmentul de populație direct interesat de activitatea uzinei în chestiune și a contextului în care se situa cauza, aveau dreptul de a primi informații și dacă acest drept impunea adoptarea de către autoritățile publice a unor măsuri pozitive de informare în scopul de a asigura respectul vieții private și al domiciliului acestora. În acest sens, Curtea a stabilit că emisiile nocive ale uzinei chimice au o incidență directă asupra dreptului protejat prin art.8 și că trebuie stabilit în ce măsură autoritățile naționale au luat măsurile necesare pentru a asigura o protecție efectivă a drepturilor reclamanților de a le fi respectată viața privată și de familie, concluzionând că simplul fapt că o persoană a fost privată de informații esențiale în legătură cu natura și posibilitatea producerii unui risc de accident industrial în mediul său apropiat poate constitui o violare a dreptului acelei persoane la viața sa privată și de familie. De asemenea, Curtea consideră că informarea publicului reprezintă, neîndoielnic, unul dintre instrumentele esențiale de protecție a bunăstării și sănătății populației în situațiile de pericol pentru mediul înconjurător și că există două categorii de informații care trebuie comunicate publicului, și anume: informații privind măsurile preventive și cele care trebuie luate în cazul producerii unui accident și care vizează protecția directă a sănătății și a vieții persoanelor, și informații privind natura și caracteristicile activității industriale sau de altă natură, precum și evaluarea riscurilor posibile pentru angajații și muncitorii unei fabrici, pentru populație și mediu, permițând persoanelor interesate să se asigure că activitatea se desfășoară conform normelor tehnice prin care se urmărește asigurarea compatibilității cu protecția mediului înconjurător. Curtea a considerat că statul italian a violat art.8 al Convenției, deoarece autoritățile au omis să transmită informațiile esențiale privind riscurile majore la care erau expuși reclamanții prin funcționarea fabricii. Suntem de acord cu opinia autorilor că prin această hotărâre s-a înregistrat o evoluție a jurisprudenței CtEDO în ceea ce privește dreptul la mediu, în sensul că după ce s-a stabilit în cauza Lopez-Ostra împotriva Spaniei că statul are obligația pozitivă de a lua măsuri

pentru a face să înceteze ori să reducă poluările, Curtea a mers mai departe, statuând obligația statului de a furniza informații despre riscurile grave de poluare.

Concluzii

Dreptul la un mediu sănătos s-a afirmat jurisprudential pe calea interpretării art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, el neavând o consacrare expresă în materie, ca parte componentă a dreptului la viață privată și familială, oferindu-i-se o protecție „prin rigoare”. În ceea ce privește dreptul la mediu, jurisprudența CtEDO a relevat mai ales garanțiile procedurale ale acestui drept, respectiv dreptul la informare privind riscurile de poluare și calitatea mediului, dreptul la un proces echitabil și, nu în ultimul rând, obligația statelor de a adopta „măsuri pozitive” destinate să asigure efectivitatea dreptului la un mediu sănătos. De asemenea, modul specific prin care a fost asimilat dreptul la mediu la nivelul jurisprudenței Curții, prin recurgere la conținutul altor drepturi deja recunoscute expres și garantate deplin, a subliniat de la început afinitățile sale cu alte drepturi umane fundamentale, îmbogățirea conținutului și influența reciprocă în realizarea semnificațiilor acestora. Completate și cu reglementările de drept pozitiv, aceste constatări jurisprudențiale demonstrează că dreptul la un mediu sănătos, dreptul la sănătate și dreptul la viață și la calitatea vieții se intersectează, se influențează reciproc, iar atingerile grave aduse mediului pot afecta bunăstarea unei persoane, ceea ce aduce o vătămare a vieții sale private, incluzând astfel și dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și echilibrat ecologic în cadrul dreptului la viață privată și de familie și al dreptului la proprietate.

Referințe:

1. NIȚU, D. Dreptul la mediu. În: *Themis – Revista Institutului Național al Magistraturii*, 2005, nr.3, p.45-56.
2. BÎRSAN, C. Protecția dreptului la viață privată și familială, la corespondență și la domiciliu în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În: *Supliment la Revista Pandectele Române*, 2005, nr.1, p.28.
3. MARINESCU, D. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2008, p.18.
4. Declarația asupra mediului înconjurător, 1972.
5. DUȚU, M. *Dreptul internațional al mediului*. București: Editura Economică, 2004, p.26.
6. NIȚU, D. Dreptul la mediu. În: *Themis – Revista Institutului Național al Magistraturii*, 2005, nr.3, p.59.
7. Carta Africană a Drepturilor Omului și ale Popoarelor. Disponibil: <https://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3630.html>;
8. Protocolul adițional al Convenției Americane a Drepturilor Omului. Disponibil: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36510.html>;
9. Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, semnată la Aarhus la 25 iunie 1998. Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:22005A0517\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:22005A0517(01));
10. Tratatul de la Maastrich, 1992. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:11992M/TXT>;
11. MARINESCU, D. *Op. cit.*, p.394.
12. Ibidem, p.398.
13. CHIRIȚĂ, R. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Culegere de hotărâri 2003*. București: C.H. Beck, 2007, p.332.
14. LUPAN, E. *Dreptul mediului*. București: Lumina LEX, 2001, p.31.
15. SALVIA, M. Mediul înconjurător și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În: *Revista Pandactele Române*, 2003, p.162.
16. BERGER, V. *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. Ediția a V-a în limba română. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2005, p.455.

Date despre autor:

Ion COBIȘENCO, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: ioncobisenco@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5657-0649

Prezentat la 11.01.2019